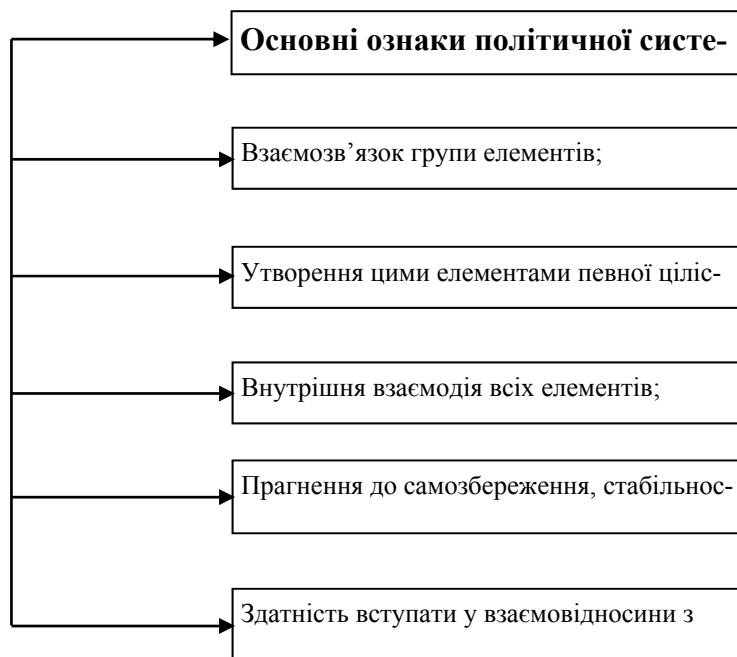

Методичні таблиці

Схема 1

Політична система суспільства

Політична система суспільства

Схема 2

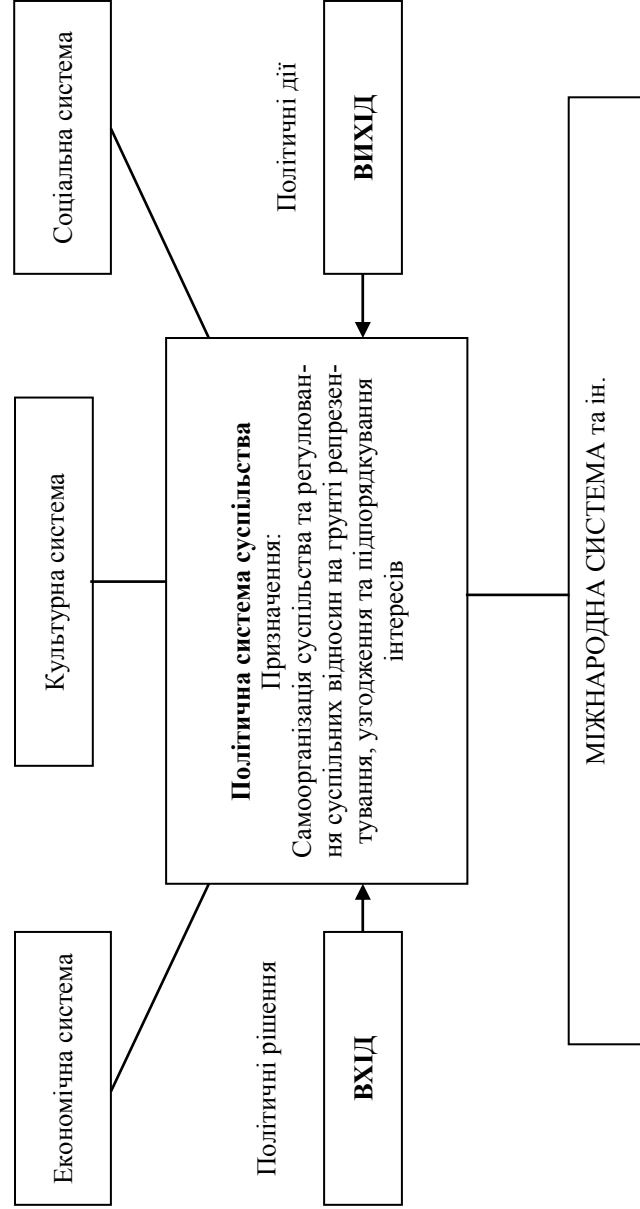

Схема 3

Структура політичної системи суспільства

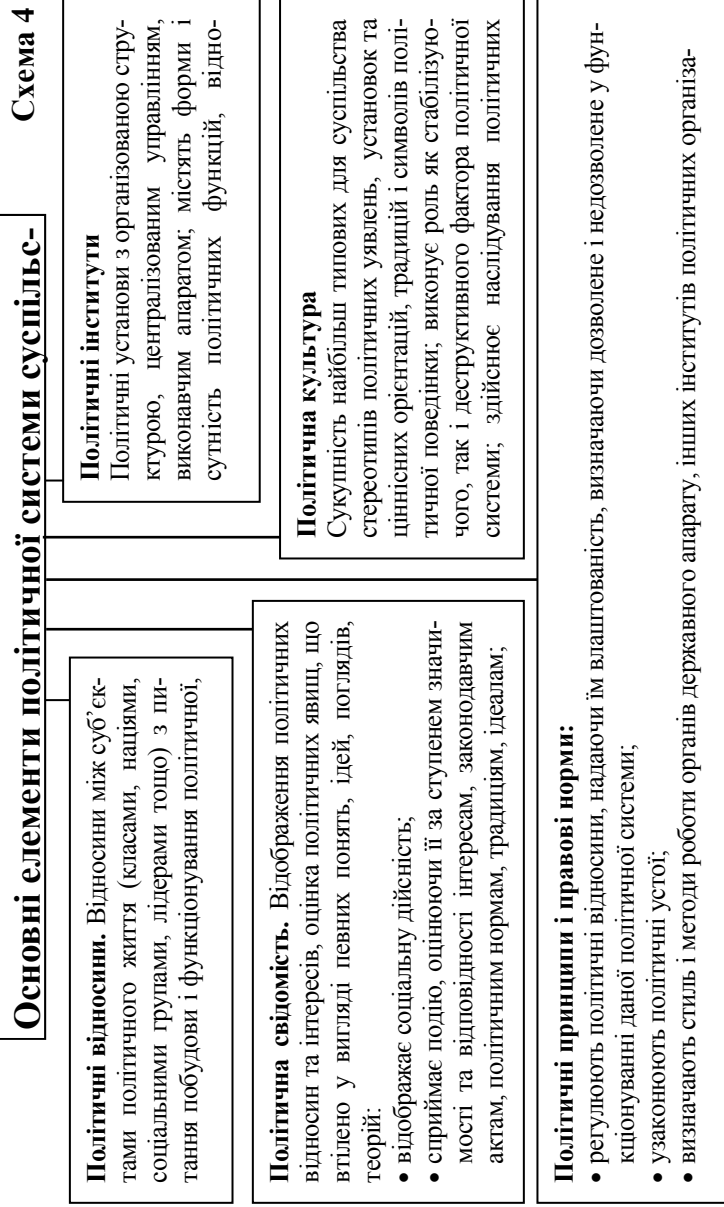

Схема 5

Функції політичної системи

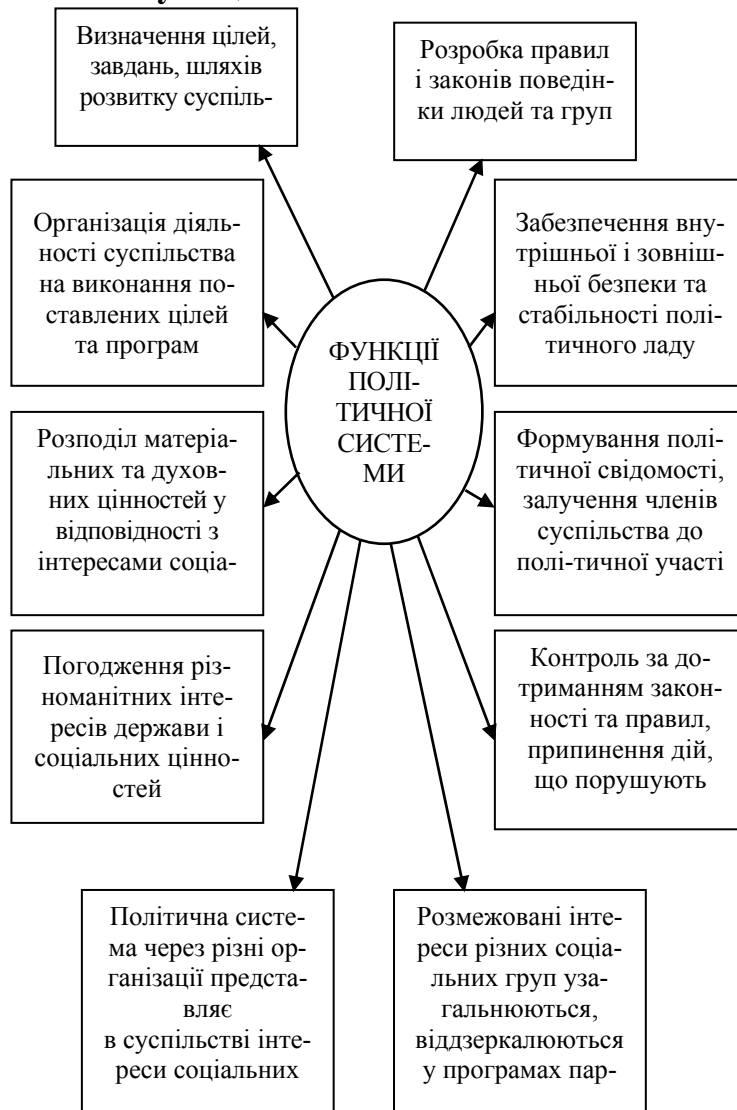

Схема 6
Фактори ефективності політичної системи

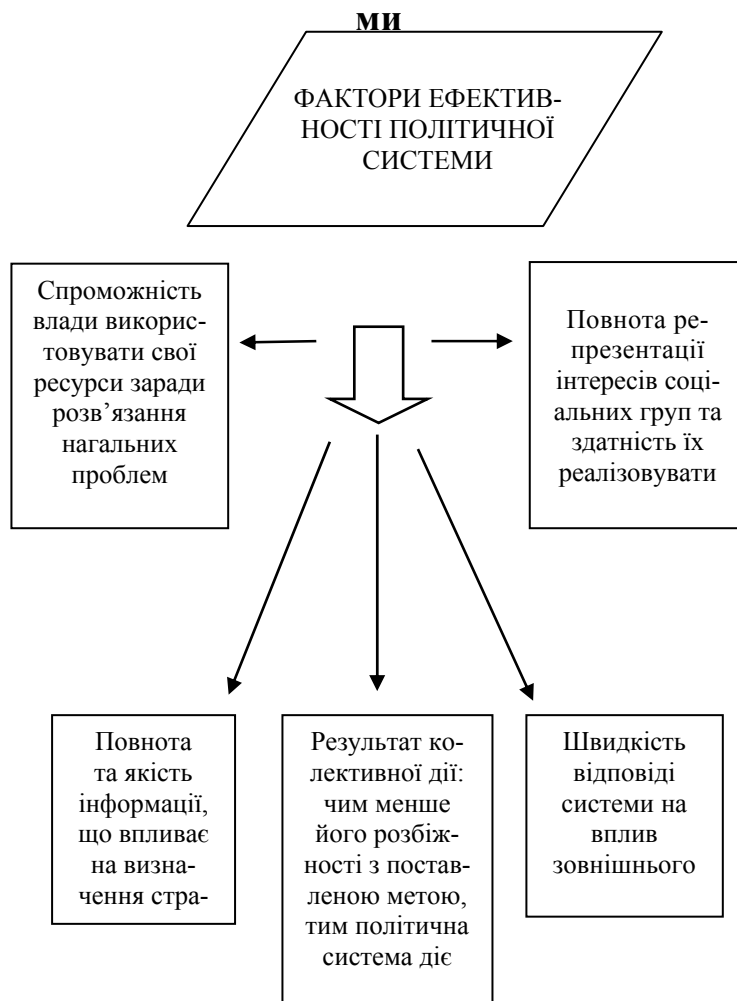
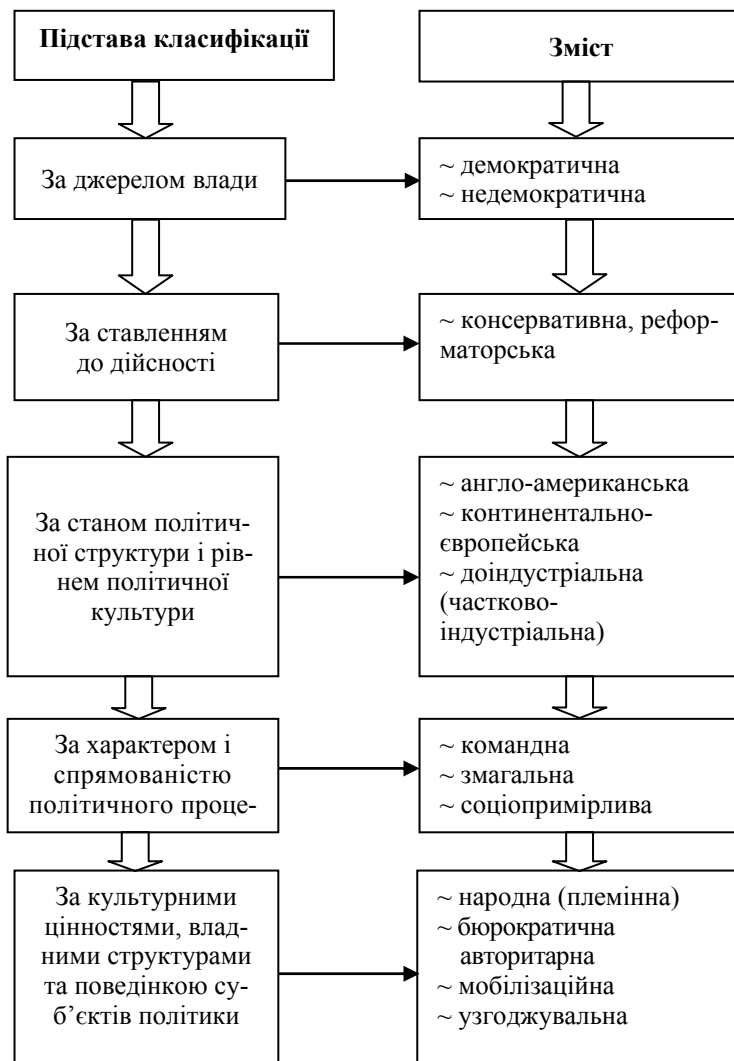

Схема 7

Класифікація політичних систем

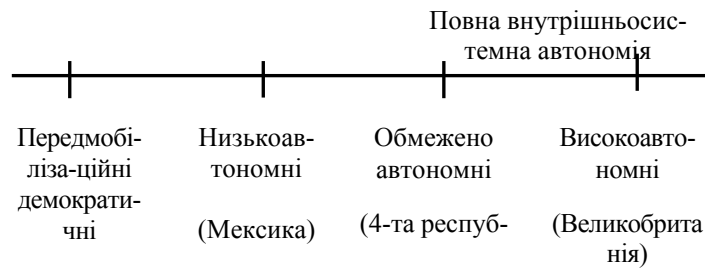
Схема

Лінійна типологія політичних систем

Континууми демократичних та авторитарних політич-

Загальнофілософська засада: проти-
стояння та взаємодія двох протилеж-
ностей –
примата часткового та примата зага-

Демократичні системи

Авторитарні системи

Схема 9

Парна координатна типологія політичних систем

Типологія політичних систем Р.Даля

Ступінь припустимості опозиції або політичної конкуренції:	Повний	Конкурентні олігархії	Полярхії
	Нема	Закриті гегемонії	Гегемонії із залученням
		Невели-	Вели-

Доля населення, що має право участі в системі публічного

Типологія політичних систем А.Лейпхарта

		Однорідна	Плюралістич-
Поведінка еліт:	Коаліцій-	Деполітизовані: Австрія	Товариські: Бельгія, Нідерланди, Швейцарія, Австрія
	Ворожа	Доцентрові: Фінляндія, Данія, Норвегія, Великобританія, Швеція,	Відцентрові: Франція, Італія, Канада

Множинна координатна типологія політичних систем

Типологія політичних систем Ж.Блонделя

Режими (системи)	Закриті з монолітною елітою	Закриті з диференційованою елітою	Відкриті
Із виключенням	Традиційні	Авторитарно-бюрократичні	Конкурентні олігархії
Із включенням (участю)	Егалітарно-авторитарні	Авторитарно-негалітарні	Ліберальна демократія

Схема 11

Типологія перехідних політичних систем

Типи переходу: досвід Південної Америки та Східної Європи
(за Г.Мунком та К.Лефом)

Стратегія агентів змін	Ідентифікація агентів змін		
	Старі реформаторські еліти	Старі реформаторські та контроліти	Контроліти
Конфронтація	Революція зверху (Болгарія)	Реформа через розрив (Чехословацьчина, Аргентина)	Соціальна революція
Посидання конфронтації та пристосування		Реформи через виплутування (Угорщина)	
Пристосування	Консервативна реформа	Реформи через компроміси (Польща, Бразилія)	Реформи знизу (Чилі)

Множинна координатна типологія: базис влади – реалізація інтересів – спосіб володарювання / характер впливу влади

С.Хантінгто { “Різниця між порядком та анархією носить більш фундаментальний характер, ніж різниця між демократією та диктатурою”

Базис влади (маса учасників політичного)		Широке маси населення	Значна частина населення	Доктринально-жорстко уніфіковані спільні інтереси більшості	Інтереси більшості у форматі політичного обмеження особливими цілями	Різноманітні інтереси більшості в інтерпретації володарюючої еліти, що обирається конкурентно
		Вузькогрупові, кланові інтереси	елітсько-олігархічні бюрократичні диктатури	диктатура мас, популістська диктатура, радикальноколективістська демократія	авторитарна демократія, популістський авторитаризм	“поліархічна”, конкурентна демократія
					“Модернізаційні” інтереси бюрократії та частини населення	Компромісні групові інтереси за умов згоди значної частини населення
					модернізований бюрократичний авторитаризм	конкурентно-консенсусні олігархії, олігархічна конкурентна демократія

Продовження схеми 12

<p>Базис влади (маса учасників політичного про-</p>	<p>Єднов- ладдя, що спираєть- ся на не- численні верстви населення</p>	<p>Інтереси виключно за особистим визначен- ням володаря</p> <p>-----</p> <p>одноособні диктатури, тиранії та деспотії</p>	<p>Суттєва вибірність та регламентація інтересів на користь вузького кола осіб</p> <p>-----</p> <p>традиційний абсолю- тизм та авторитаризм</p>	<p>Гнучкий баланс інтересів традиційної еліти та автократа</p> <p>-----</p> <p>погоджувальне одно- владдя, конституційні монархії</p>
<p>Монополізація влади</p> <p>Майже повний конт- роль та практично не- обмежений примус</p>		<p>Монополізація влади</p>	<p>Концентрація влади</p> <p>Майже всеохоплюючий контроль, регламентація та дозований примус</p>	<p>Розподіл та дифузія вла- ди</p> <p>Гомірний контроль, пере- контрапункт, у вигляді кооперативу</p>

Головні питання політики, що з'ясовуються за цим підходом:

- хто володарює,
- як володарює,
- заради чого володарює (які інтереси реалізуються).

Схема 13

Демократія як спосіб функціонування

Схема 14

Основні концепції демократії

Колективістські концепції	Індивідуалістичні концепції	Плюралістичні концепції
Заперечення автономії особи, ставлення до неї як до складової єдиного соціального організму	Пріоритет права особи над правами держави	Зацікавлена група – центральний елемент політичної системи
Первинність великого соціального об'єкта (нації, церкви та ін.) у визначенні поведінки громадянина	Індивідуальна свобода як відсутність обмежень	Суперництво і баланс інтересів – основа демократичної влади
Необмеженість влади більшості над меншістю і окремою особою	Обмеження компетенції і сфери діяльності держави, невтручання у справи громадянського суспільства	Держава – арбітр, який забезпечує саморегулювання суспільства
Державна підтримка соціально незахищених груп та прошарків населення	Розподіл влад, створення системи стримувань і противаг	Дифузія державної влади
		Множинність владних еліт

Схема 15

Ліберально-демократична та радикально-демократична теорії демократії

Ліберально-демократична теорія	Радикально-демократична теорія
Морально автономний індивід	Соціальна людина
Суверенітет особистості	Суверенітет народу
Суспільство як сукупність індивідів	Органічне суспільство
Інтерес усіх	Загальний інтерес
Плюралізм інтересів	Єдність інтересів
Первинність права	Первинність спільного блага
Свобода людини	Свобода громадянина
Первинність прав людини	Єдність прав та обов'язків
Представницька демократія, вибори	Безпосередня демократія
Вільний мандат	Імперативний мандат
Розподіл влади	Розподіл функцій
Підпорядкування меншості більшості із захистом прав меншості	Підпорядкування меншості більшості

Схема 16

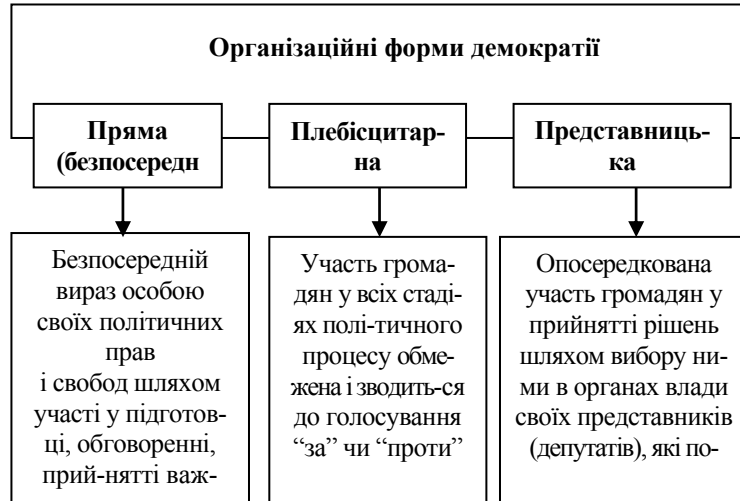

Схема 17

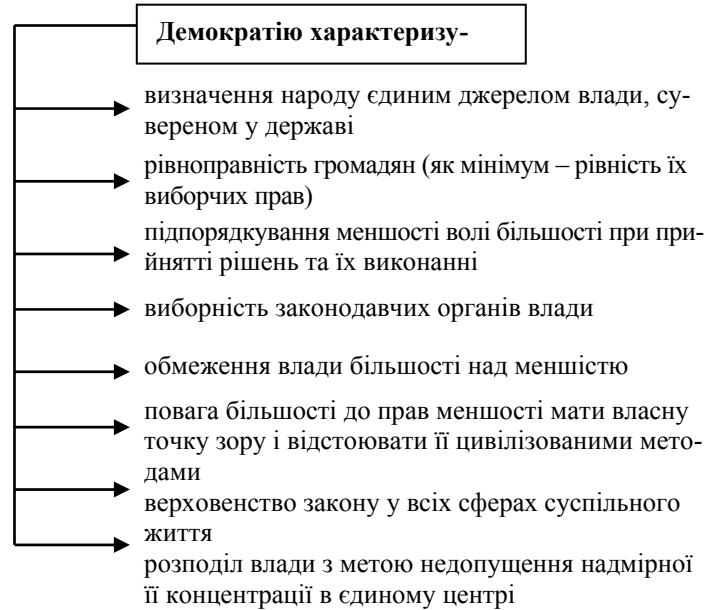

Схема 18

Схема 19

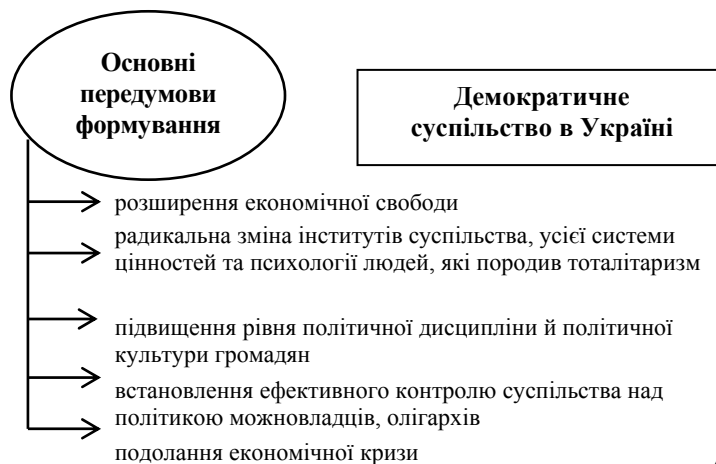

Схема 20

**Характеристики демократичного
та деспотичного правління**

Характеристики	Демократичне правління	Деспотичне правління
Розташування влади	Республіканське	Автократичне
Межі влади	(Відкрита еліта)	(Обмежена еліта)
Поділ влади	Ліберальне	Тоталітарне
Рекрутування еліт	(Добровільність)	(Суворі дисципліна та одноманітність)
Відповідальність	Баланс	Диктаторська
Розподіл цінностей	Розпорошеність	Концентрація
Рішення	Рівноправність	Дискримінація
	(Відкритий клас)	(Закритий клас-каста)
	Лібертаріанське	Авторитарне
	(Особистість)	(Інші)
	Благодіяльне	Експлуататорське
	(Держава загального добробуту)	
	(Неупереджене)	(Упереджене)
	Юридичне	Тиранічне
	Заперечувальне	Незаперечувальне

Схема 21

Чотири основні роди демократії

Спосіб формування органів влади	Країни з президентською формою правління	Країни з парламентською формою правління
Вибори більшістю голосів	Сполучені Штати Америки, Філіппіни, Білорусія, частково Росія	Австралія, Індія, Канада, Малайзія, Великобританія, Ямайка
Пропорційне представництво	Країни Латинської Америки, частково Росія	Країни Західної Європи

Історична послідовність умов і демократичні режими Схема 22

	Конкуренція передусь участі	Перерваний досвід демократизації (1848-1934)	Стрімка демократизація	Участь передусь конкуренції	Усього
Вданий досвід*	13 США (1867) Канада (1867) Швейцарія (1878) Норвегія (1898) Австралія (1901) Нова Зеландія (1907) Данія (1915) Нідерланди (1917) Великобританія (1918) Швеція (1918) Фінляндія (1919) Бельгія (1919) Ірландія (1921)	1 Франція	0	0	14
	1 Італія (1919)	3 Уругвай (1918) Югославія (1919) Іспанія (1931)	4 Франція (1848) Австрія (1919) Чехія (1919) Польща (1919)	1 Німеччина (1919)	7
Невданий досвід**					
Вданий досвід	5 Індія (1947) Коста-Рика (1949) Тринідад (1962) Ямайка (1962) Маврикій (1968)	Друга хвиля демократизації (1942-1968)			14
		5 Австрія (1945) Італія (1946) Японія (1947) Німеччина (1949) Колумбія (1958)	4 Ізраїль (1948) Малайзія (1957) Венесуела (1959) Ботсвана (1966)	0	

	4	5	4	1	14
Невдалий досвід	Ліван (1946) Філіппіни (1948) М'яма (1948) Чилі (1958)	Уругвай (1942) Греція (1946) Аргентина (1946) Панама 1956) Турція (1961)	Куба (1944) Туреччина (1950) Індонезія (1950) Нігерія (1960)	Шрі-Ланка (1948)	
	0	Третя хвиля демократизації (1973-1991)			
Вдалий досвід		12 Греція (1974) Іспанія (1977) Еквадор (1979) Перу (1980) Гондурас (1982) Аргентина (1983) Турція (1983) Бразилія (1985) Уругвай (1985) Філіппіни (1986) Чехія (1989) Польща (1989)	3 Папуа Нова Гвінея (1975) Португалія (1975) Південна Корея (1988)	3 Домініканська республіка (1978) Болівія (1982) Угорщина (1979)	18
Невдалий досвід	0	2 Туреччина (1973) Нігерія (1979)	0	0	2
Усього					
Вдалий досвід	18	18	7	3	46
Невдалий досвід	5	10	8	2	25
	23	28	15	5	71

* Вдалий досвід фіксують поліархії, які існують по наш час.

** Невдалий досвід фіксують поліархії, які зруйнувалися після своєї появи.

Схема 23

Хвилі демократизації та реверсивні хвилі

Роки	Число демократій	Повернено до авторитарних режимів
Перша хвиля: 1820-1926 1926-1942	29	12
Друга хвиля: 1942-1962 1960-1975	36	6
Третя хвиля: 1975 – початок 90-х	Бл. 40	4-5 (?)

Схема 24

Частотність розподілу 147 країн за кате-

Категорії	Роки								
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Демократії	48	49	51	52	58	58	60	60	61
Напівдемократії	7	6	7	7	5	6	6	5	5
Недемократії	92	92	89	88	84	83	81	82	81
Усього	147	147	147	147	147	147	147	147	147

Схема 25
Глобальні тенденції в розвитку узгоджених
та неузгоджених політичних систем (%)

Роки	Узгоджені політичні системи			Неузгоджені політичні системи			N
	Автократії	Демократії	Усього	Автократії	Демократії	Усього	
1946	22	35	57	24	19	43	63
1955	34	33	67	20	13	33	85
1965	44	28	72	16	12	28	122
1975	55	27	82	13	5	18	135
1985	49	34	83	13	4	17	135
1994	18	50	68	19	13	32	151

Проблеми консолідації демократії Схема 26

Проблеми країн третьої хвилі демократизації

Політична еволюція

Авторитарна Фаза Демократична

Тип проблем:

контекстуальні

перехідні

системні

Розподіл країн за контекстуальними проблемами в 70-80-ті роки Схема

Контекстуальні проблеми	Країни
Великі бунти	Ель Сальвадор, Гватемала, Перу, Філіппіни
Етнічні/комунікальні конфлікти (окремо від бунтів)	Індія, Нігерія, Пакистан, Румунія, Судан, Туреччина
Крайня бідність (низький показник ВВП на душу населення)	Болівія, Ель Сальвадор, Гватемала, Гондурас, Індія, Монголія, Нігерія, Пакистан, Філіппіни, Судан
Сильна соціально-економічна нерівність	Бразилія, Ель Сальвадор, Гватемала, Гондурас, Індія, Пакистан, Перу, Філіппіни
Хронічна інфляція	Аргентина, Болівія, Бразилія, Нікарагуа, Перу
Суттєвий зовнішній борг	Аргентина, Бразилія, Угорщина, Нігерія, Перу, Філіппіни, Польща, Уругвай
Тероризм (окремо від бунтів)	Іспанія, Туреччина
Екстенсивний державний вплив на економіку	Аргентина, Бразилія, Болгарія, Чехословаччина, Східна Німеччина, Угорщина, Індія, Монголія, Нікарагуа, Перу, Філіппіни, Польща, Румунія, Іспанія, Туреччина

Схема 28

**Формальні і ліберальні демократії.
1990-2000 рр.**

Роки	Число формальних демократій	Число вільних держав (ліберальні демократії)	Доля вільних держав у формальних демократіях	Усього
1990	76 (46,1%)	65 (39,4%)	85,5%	165
1991	91 (49,7%)	76 (41,5%)	83,5%	183
1992	99 (53,9%)	75 (40,3%)	75,8%	186
1993	108 (56,8%)	72 (37,9%)	66,7%	191
1994	114 (59,7%)	76 (39,8%)	65,0%	191
1995	117 (61,3%)	76 (39,8%)	65,0%	191
2000	120 (62,5%)	86 (44,8%)	71,7%	192

Глобальна тенденція розвитку свободи в світі (класифікація країн за рівнем свободи)

Роки	Групи країн			Усього
	Свободні	Частково свободні	Несвободні	
1986	56	56	55	167
1993	75	73	38	186
1994	72	63	55	190
1995	76	61	54	191
1996	76	62	53	191
2000	86	58	48	192

Федеральні політичні системи

Схема 30

Союзи	Системи, сформовані таким чином, що члени союзу забезпечують інтеграцію виключно через спільні центральні органи управління, а не через дуальну структуру влади	Нова Зеландія, Ліван
Конституційно децентралізовані союзи	Автономна держава за значною функціонального автономією території	Італія (15 областей і 5 автономних областей), Японія (47 префектур), Нідерланди (11 провінцій і 1 асоційована держава), Об'єднане Королівство Великобританії та Північної Ірландії (4 частини та 5 самокерованих островів)
Федерації	Системи, що об'єднують суб'єкти федерації в єдину державу з двома (принаймні) рівнями політичного управління на рівні суб'єктів і на федеральному рівні, органи яких володіють повноваженнями, отриманими від народу за конституцією, і кожен рівень правління прямо пов'язаний з громадянами у здійсненні законодавства, управління і зборі податків	
Конфедерації	Системи, що складаються з суверенних державних утворень, які об'єднуються для вирішення певних загальних завдань (міжнародні справи, оборона чи економічні питання), формують загальне управління, залежне від уряду держав, що входять до складу, на основі делегування представників від цих держав	Історичні приклади: Швейцарія в 1291-1847 рр., Сполучені Штати в 1776-1789 рр. Сьогодні це: Європейський Союз, Співдружність Незалежних Держав

Федеральні території (federacies)	Політичні устрій, при якому маленькі державні утворення об'єднуються з великими державами, залишаючи за собою значну політичну автономію і не беручи участь у формуванні федеральних органів влади, відповідно не виплачуючи федеральних податків. Можуть вийти зі складу тільки за взаємною згодою	Пуерто-Ріко та США; Кашмір та Індія; Азорські острови та Португалія
Асоційовані держави	Те ж саме, що федеральні території, але вихід із відносин з великою державою може бути одностороннім у відповідності з конституційним союзом документом чи договором	Острови Кука та Нова Зеландія; Бутан і Індія
Кондомініуми	Політичні утворення, які функціонують під спільним управлінням двох чи більше зовнішніх держав при збереженні внутрішнього самоуправління	Андорра під управлінням Франції та Іспанії до 1993 р.
Ліги	Союзи незалежних держав, створені для особливих цілей і управляються загальним секретаріатом, а не урядом. За членами зберігається право одностороннього виходу	НАТО, АСЕАН
Об'єднані функціональні органи влади	Структури, створені двома чи більше державами (політичними утвореннями) для спільного вирішення завдань	Міжнародне агентство з атомної енергії, Міжнародна організація праці
Гібриди	Політичні системи, об'єднуючі характеристики низки утворень	ПАР, яка має всі ознаки федерації, але зберігає унітарні характеристики, Європейський Союз – конфедерація з певними ознаками федеративних відносин

Двопалатні парламенти у федеральних державах Схема 31

Краї-	Палати парламенту		Кількість депутатів в палатах		Метод формування представництва суб'єктів федерації
	Представництво суб'єктів федерації	Загальнонаціональне представництво	Представництво суб'єктів федерації	Загальнонаціональне представництво	
Аргентина	Сенат	Палата депутатів	72	257	Обираються прямими виборами населення по 3 представники від кожної провінції, національної території і округу на 6 років
Австралія	Сенат	Палата представників	76	148	Пропорційна система виборів по 12 депутатів від кожного штату на 6 років та по 2 від території на 3 роки; половина представників від штатів оновлюється кожні 3 роки
Австрія	Федеральна рада (Бундсрат)	Національна рада	63	183	Обираються парламентами земель пропорційно числу громадян землі на термін повноважень парламентів земель
Бельгія	Сенат	Палата представників	71	150	40 обираються загальним голосуванням, 21 – провінційними родинами, 10 – кооптуються обраними членами; сенатори по праву – діти королівської родини (з 18 років), у випадку їх відсутності родичі королівської родини за спадною лінією
Бразилія	Федеральний Сенат	Палата депутатів	81	513	Мажоритарна система виборів терміном на 8 років при ротачії кожні 4 роки (спочатку на 1/3, потім на 2/3), по 3 сенатори і по 2 заступника сенатора від кожного штату

Індія	Рада штатів	Народна палата	244	545	232 обираються на 6 років виборними членами законодавчих зборів штатів і союзних територій, 12 призначаються президентом
Іспанія	Сенат	Конгрес депутатів	252	300 - 400	208 обираються на 4 роки за системою плюрального голосування, 44 призначаються парламентами комун
Канада	Сенат	Палата общин	104	301	Призначаються генерал-губернатором за рекомендацією прем'єр-міністра з урахуванням рівного представництва провінцій
Малайзія	Сенат	Палати представників	70	192	40 призначаються верховним головою (головою держави), 30 обираються від штатів на 6 років; по 2 сенатори від кожного штату і по 2 сенатори від 2 федеральних територій
Мексика	Сенат	Палата депутатів	128	500	Обираються загальним голосуванням за системою пропорційного представництва на 6 років, оновлюються на чверть кожні 3 роки
Нігерія	Сенат	Палата представників	109	360	Обираються загальним голосуванням
Німеччина	Бундесрат	Бундестаг	68	669	Призначаються урядами земель зі свого складу, кожна земля має від 3 до 6 представників
Південна Африка	Національна рада провінцій	Національна асамблея	90	400	По 6 постійних представників від 9 провінцій і по 4 альтернативних представника
Пакистан	Сенат	Національна асамблея	87	237	Обираються законодавчими зборами провінцій на 6 років, третина Сенату оновлюється кожні 3 роки
Росія	Рада Федерації	Державна дума	178	450	Представництво голів органів виконавчої і законодавчої влади суб'єктів федерації (до 2002 р.), потім представництво від органів виконавчої і законодавчої влади суб'єктів федерації
США	Сенат	Палата Представників	100	435	По 2 сенатори від штатів обираються на основі плюральної системи голосування
Швейцарія	Рада кантонів	Національна рада	46	200	По 2 депутати від кожного кантону, які обираються прямим голосуванням населення за міжкантирною системою (за виключенням кантону Берн, де депутати Ради визначаються парламентом кантону)
Югославія	Веча республік	Веча громадян	40	138	Обираються прямим голосуванням населення по 20 представників від кожної республіки

Свобода і демократія у федеративних державах **Схема 32**

Країна	Класифікація країн "Будинком свободи" в 1999-2000 рр.	Рівень демократії, індекс демократизації Ванхансена, 1988 р.	Класифікація країн за типом режиму (рівнем свободи та індексом гуманітарного розвитку Даймонда, 1990
Аргентина	Свободна	24,1	Конкурентний, плюралістичний, частково інституціоізований
Австралія	Свободна	30,9	Ліберальна демократія
Австрія	Свободна	36,5	Ліберальна демократія
Бельгія	Свободна	44,7	Ліберальна демократія
Бразилія	Частково свободна	7,8	Конкурентний, частково неліберальний
Венесуела	Частково свободна	18,7	Конкурентний, плюралістичний, частково інституціоізований
Ефіопія	Частково свободна	0	Гегемоністська держава, закритий
Індія	Свободна	16,2	Конкурентний, частково неліберальний
Іспанія	Свободна	28,9	Ліберальна демократія
Канада	Свободна	28,8	Ліберальна демократія
Коморські острови	Частково свободна	0,3	Відсутність конкуренції, частково плюралістичний

Малайзія	Частково свободна	12,3	Напівконкурентний, частково плюралістичний
Мексика	Частково свободна	14,8	Напівконкурентний, частково плюралістичний
Мікронезія	Свободна	–	–
Нігерія	Частково свободна	0	Відсутність конкуренції, частково плюралістичний
Німеччина	Свободна	39,1	Конкурентний, плюралістичний, частково інституціоналізований
ОАЕ	Несвободна	0	Гегемоністська держава, частково відкритий
ПАР	Свободна	2,8	Напівконкурентний, частково плюралістичний
Пакистан	Несвободна	12,2	Напівконкурентний, частково плюралістичний
Росія	Частково свободна	–	–
Сент-Кітс та Невіс	Свободна	–	Ліберальна демократія
США	Свободна	16,7	Ліберальна демократія
Танзанія	Частково свободна	1,0	Гегемоністська держава, частково відкритий
Швейцарія	Свободна	22,9	Ліберальна демократія
Югославія	Частково свободна	–	–

Схема 33

Основні типи держав

Д Е Р Ж А В А	За способом організації вищої влади	Монархія: – Необмежена – Обмежена Республіка: – Президентська – Парламентська – Змішана
	За національно-територіальним устроєм	– Унітарна – Федеративна – Конфедеративна
	За політичним режимом	– Тоталітарна – Авторитарна – Демократична
	За функціональною спрямованістю держави	– Військова – Поліцейська – Соціальна – Правова
	За усталеністю суспільно-політичного життя	– Стабільна – Неусталена

Схема 34

Основні форми необмеженої монархії

Форма монархії	Коротка характеристика	Приклади країн і період
Деспотія	Абсолютне правління володаря + свавілля верхів, безправ'я підданих	Держави Стародавнього Сходу (IV-I тис. до н.е.)
Теократія	Глава держави одночасно є і релігійним главою суспільства	Іудейське царство (X-XI ст. до н.е.), Арабський Халіфат (VII-X ст.)
Станова монархія	Влада монарха + дорадчий орган представників від станів	Країни Європи (в осн. XIII-XV ст.), Росія (XIII-XV ст.)
Абсолютизм	Сильна, необмежена, самодержавна влада монарха	Чимало країн Європи (в осн. XIII-XV ст.), Росія (XIII-XVIII ст.)
Просвітницький абсолютизм	Правитель – “освічений монарх”, налаштований на проведення прогресивних реформ	Австрія, Данія, Іспанія, Португалія, Швеція, Росія (II пол. XVIII ст.)

**Характерні риси республіканської
форми державного правління**

Схема 35

Основні критерії форми правління, порядок виборів президента	Парламентська республіка	Президентська республіка	“Змішана” республіка
Порядок формування уряду	Уряд формується парламентом на партійних засадах з числа представників партії (-ій), які мають біль-шість у парламенті	Уряд формується через призначення його членів президентом незалежно від партійного складу парламенту	Президент особисто пропонує склад уряду, який обов’язково має затверджуватися парламентом
Обсяг повноважень президента	Президент є главою держави, але виконує переважно представницькі функції	Президент одночасно є главою держави і главою уряду. Він цілковито володіє виконавчою владою	Займається питаннями оборони, національної безпеки, призначає прем’єра тощо
Наявність посади прем’єр-міністра	Посада наявна, причому глава уряду часто постає як перша керівна особа у державі	Посада, як правило, відсутня	Посада наявна; прем’єр-міністр очолює виконавчу владу
Всенародне голосування	Президент обирається парламентом або колегіями, значну частину яких становлять члени парламенту та члени представницької влади областей, штатів, земель тощо	Президент обирається на прямих і загальних виборах або особливою колегією виборців, членів якої обирає населення	Президент обирається всенародним голосуванням

Порівняльна таблиця форм державного устрою **Схема 36**

Ознаки	Унітарна держава	Федерація	Конфедерація
Конституція	Єдина	Суб'єкти приймають свої конституції на основі загальносоюзної	Кожен суб'єкт має власну конституцію, а підвалиною для утворення конституції є союзний договір
Вищі органи влади	Єдині	Двопалатний парламент	Центральна влада відсутня; є спеціальні спільні органи для координації дій у розв'язанні конкретних проблем
Громадянство	Єдине	Єдине (поряд з громадянством суб'єктів федерації)	Єдине громадянство відсутнє
Система права	Єдина	Єдина; суб'єкти можуть мати свої підсистеми	Єдина система права відсутня
Судова влада	Єдина	Єдина; суб'єкти можуть мати свої підсистеми	Самостійна судова система кожного об'єкта
Територія	Єдина	Складається з територій суб'єктів федерації	Єдина територія відсутня
Валюта	Єдина	Єдина	Кожен суб'єкт має власну грошову одиницю

Деякі унітарні держави (Італія, Португалія, Україна та ін.) включають автономні утворення.

У складі федерації може бути різна кількість об'єктів: у США – 50, в Канаді – 10, у ФРН – 16, в Австрії – 9 і т.д.

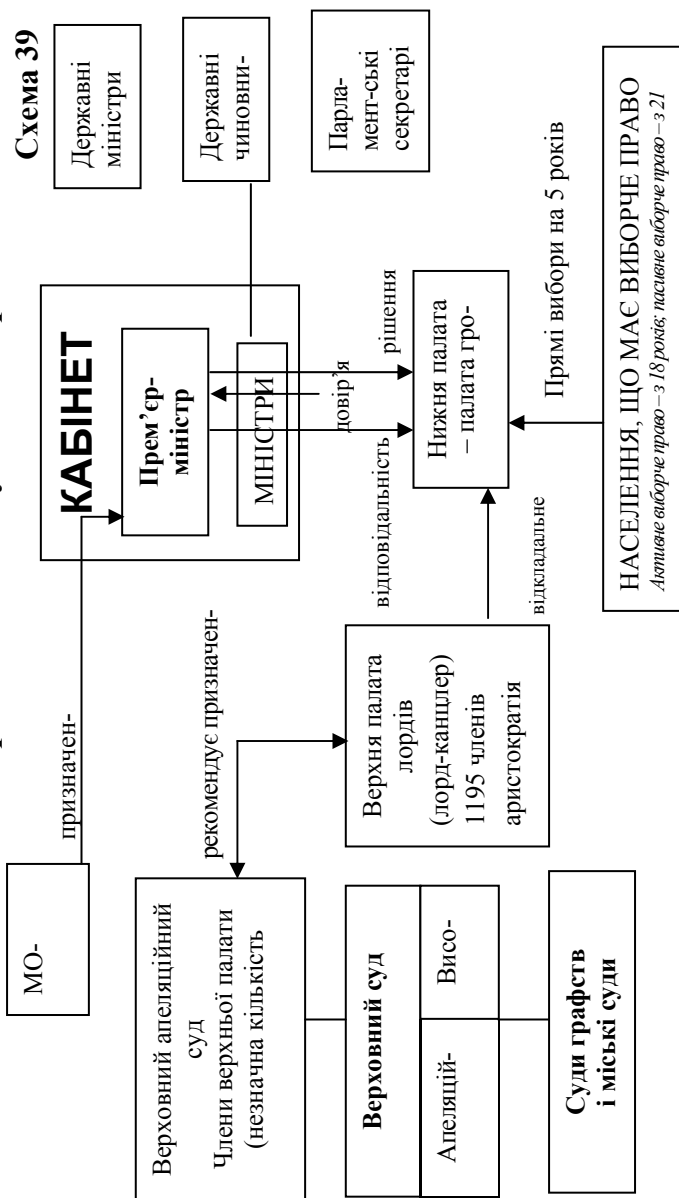
Конфедеративна форма держави існувала у США (1776-1787), Німеччині (1815-1817).

Сучасні партійні системи **Схема 37**

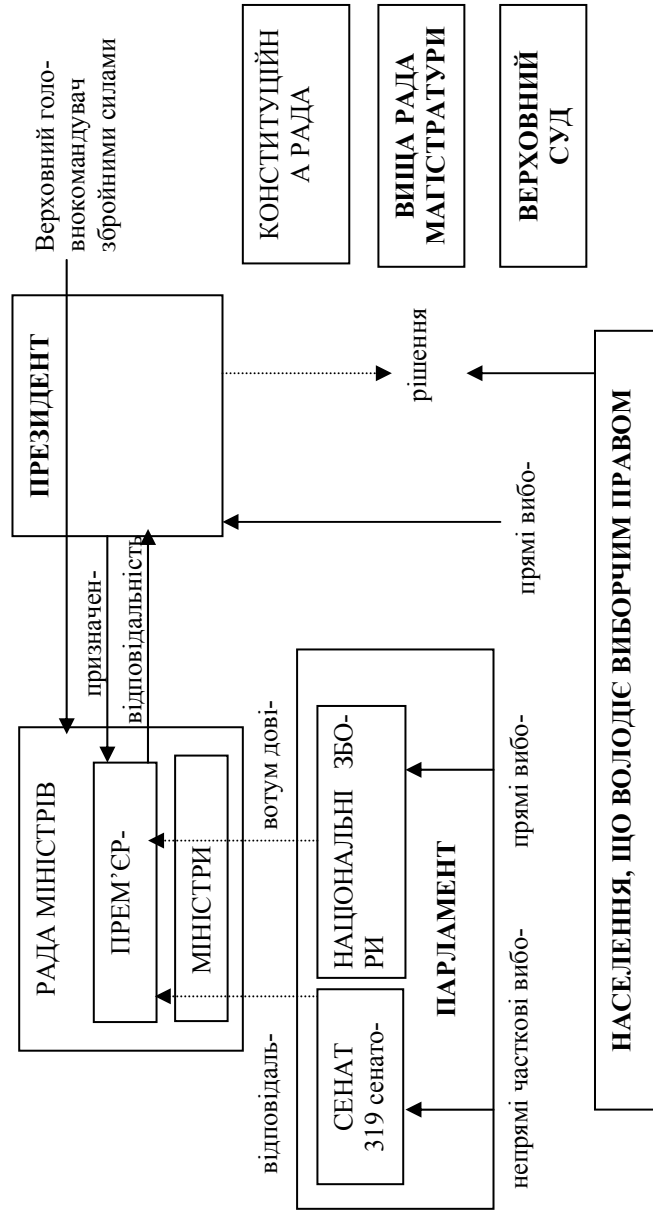
Системи	Характеристики			Приклади
	Ознаки	Переваги	Недоліки	
Однопартійна	<ul style="list-style-type: none"> Одна легальна партія, що відіграє домінуючу роль у державі. Зрошення партійного апарату з державним. Авторитарний або тоталітарний політичний режим 	Шляхом жорсткої дисципліни здатна мобілізувати виробничі і людські ресурси в критичні для держави часи	Висока людська ціна перемог; потенційна нестабільність і крах системи внаслідок виснаження ресурсів	<ul style="list-style-type: none"> Італія, Німеччина 30-х років; СРСР 60-80-х років; Куба, Північна Корея, Ірак, Лівія, Кенія
Гегемоністська	<ul style="list-style-type: none"> Одна провідна партія, інші партії – сателіти. Зрошення партійного апарату з державним. Авторитарний або тоталітарний режим 	Схожа з однопартійною	Схожа з однопартійною, трохи м'якша	<ul style="list-style-type: none"> Країни Східної Європи в 40-80-х роках; Китай, В'єтнам
Домінування	<ul style="list-style-type: none"> Деякі партії, тривала і безперервна перемога однієї партії на виборах. Формування складу уряду лише домінуючою партією. Демократичний політичний режим 	Стабільність однопартійного уряду внаслідок відсутності в ньому внутрішніх конфліктів	Надмірна бюрократизація і потенційно висока корумпованість управлінських структур	<ul style="list-style-type: none"> Швеція (1932-1976); Японія (1955-1995)

Двопартійна	<ul style="list-style-type: none"> ● Декілька партій, серед них – дві, які значно потужніші від інших. ● Формування складу уряду однією з двох партій, що перемогла на виборах. ● Впливова опозиція з боку партії, що програла вибори. ● Демократичний політичний режим. 	Стабільність однопартійного уряду внаслідок відсутності в ньому внутрішніх конфліктів	Надмірна концентрація сил на міжпартійному протистоянні; консерватизм виборчого процесу	США, Великобританія, Австралія, Нова Зеландія
Обмеженого плюралізму	<ul style="list-style-type: none"> ● Багато партій, серед них потужних (представлених у парламенті) – декілька, а в уряді – ще менше. ● Позасистемна опозиція відсутня. ● Демократичний політичний режим 	Орієнтація партій на участь в уряді, відсутність гострих ідеологічних суперечностей	Ймовірна нестабільність урядових коаліцій	ФРН, Франція, Литва, Болгарія, Австрія, Чехія
Поліархія зованого плюралізму	<ul style="list-style-type: none"> ● Багато партій, серед них потужними є крайні праві і крайні ліві. ● Формування уряду партіями центру. ● Гостре ідеологічне розмежування між центром і право-лівою опозицією. ● Демократичний політичний режим 	У разі сильного політичного центру – стабільний уряд з одночасним представництвом у парламенті поліархій ідеологій	У разі слабкості політичного центру – можливість приходу до влади крайніх сил	Італія, Латвія, Словаччина
Атомізована	<ul style="list-style-type: none"> ● Багато партій або їх зовсім нема, кількість партій значення не має – всі вони не впливові. ● Уряд формується або на позапартійній основі, або на засадах широкої коаліції. ● Авторитарний або тоталітарний політичний режим 	Можливість тимчасового зосередження уваги на загальнонаціональних проблемах	Потенційна нестабільність усієї політичної системи	Україна, Польща, Грузія початку 90-х років, Уругвай, Парагвай, Гаїті, Казахстан, Узбекистан, Туркменістан, Таджикистан

Система державної влади у Великобританії

Система державної влади у Франції **Схема 40**

Органи державної влади Швейцарії
(консенсусна модель демократії) **Схема 41**

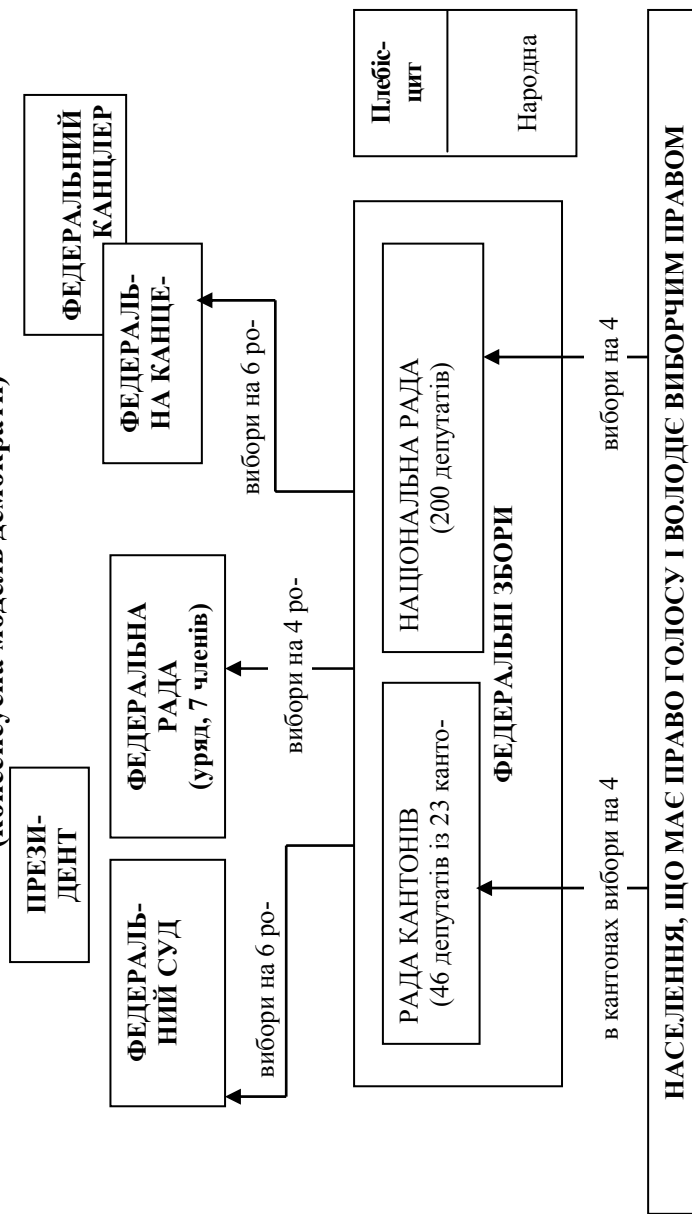
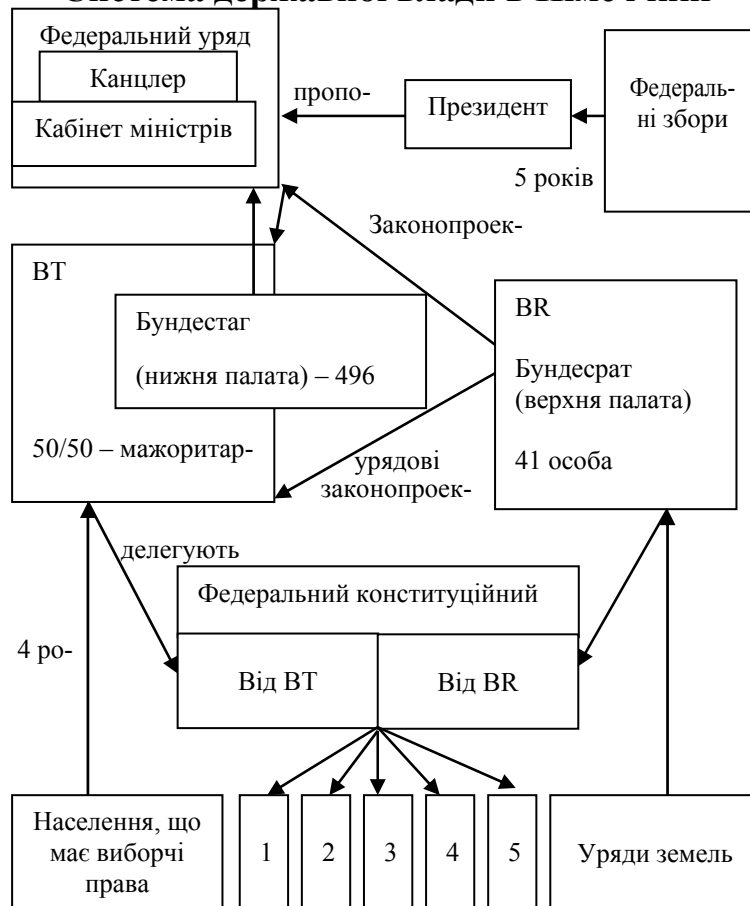

Схема 42

Система державної влади в Німеччині

5 Верховних судів:

1. Верховний федеративний суд
2. Верховний суд з трудових справ
3. Верховний суд із спеціальних питань
4. Верховний адміністративний суд
5. Верховний фінансовий суд

Схема 43

Характеристика політичних систем провідних країн Заходу **Схема 44**

Держава	Рік прийняття чинної Конституції	Державно-територіальний устрій	Форма правління	Глава держави	Кількість палат у парламенті	Виборча система
АВСТРАЛІЯ	1900	Федеральна	Конституційна монархія	Королева	2	Мажоритарна, одно-мандатні округи
АВСТРІЯ	1920 (1929, 1955)	Федеральна	Парламентська республіка	Президент	2	Пропорційна
БЕЛЬГІЯ	1830 (1921, 1932, 1971-77, 1988)	Квазіунітарна	Конституційна монархія	Король	2	Пропорційна
КАНАДА	(акти 1774-1982)	Федеральна	Конституційна монархія	Королева	2	Плоральна
ДАНІЯ	1953	Унітарна	Конституційна монархія	Королева	1	Пропорційна
ФІНЛЯНДІЯ	1919	Унітарна	Парламентська республіка	Президент	1	Пропорційна
ФРАНЦІЯ	1958 (1962)	Унітарна	Парламентсько-президентська республіка	Президент	2	Мажоритарно-плоральна – в два тури
ФРН	1949	Федеральна	Парламентська республіка	Президент	2	Змішана ²
ВЕЛИКО-БРИТАНІЯ	(1215, 1689, 1832)	Унітарна	Конституційна монархія	Королева	2	Плоральна
ІРЛАНДІЯ	1922 (1937)	Унітарна	Парламентська республіка	Президент	2	Пропорційна

ІСЛАНДІЯ	1944	Унітарна	Парламентська республіка	Президент	1	Пропорційна
ІЗРАЇЛЬ	1948	Унітарна	Парламентська республіка	Президент	1	Пропорційна
ІТАЛІЯ	1948	Унітарна	Парламентська республіка	Президент	2	Пропорційна; 3 1994 – змішана
ЯПОНІЯ	1946	Унітарна	Конституційна монархія	Імператор	2	Плюрально, багатомандатні округи
ЛЮКСЕМБУРГ	1868	Унітарна	Конституційна монархія	Великий герцог	1	Пропорційна
НІДЕРЛАНДИ	1983 (попередні – 1814-15 +)	Унітарна	Конституційна монархія	Королева	2	Пропорційна
НОВА ЗЕЛАНДІЯ	(акти багатьох років)	Унітарна	Конституційна монархія	Королева	1	Плюрально
НОРВЕГІЯ	1814 (+)	Унітарна	Конституційна монархія	Король	1	Пропорційна
ШВЕЦІЯ	1974 (попередня – 1809)	Унітарна	Монархія	Король	1	Пропорційна
ШВЕЙЦАРІЯ	1874	Федеральна	Парламентська республіка	Президент ³	2	Пропорційна
США	1787-89 (+)	Федеральна	Президентська республіка	Президент	2	Плюрально

Примітки:

¹ У дужках вказано роки прийняття існуючих поправок; + означає, що поправки приймалися багато разів; - означає, що країна не має своєї писаної конституції.

² Перше голосування – за округами – за плюрального системом, друге голосування – загальнонаціональне – за пропорційним принципом.

³ Президент обирається парламентом терміном на один рік.

Країна	Законодавча влада – Парламент		Голова держави	Виконавча влада – Уряд
Ефіопія	Федеральні збори		Президент	Прем'єр-міністр і Рада Міністрів
Форма Парламентська республіка	<p>Палата народних представників</p> <p><i>Функції:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - прийняття законів; - ратифікація міжнародних договорів; - введення і відміна податків; - утвордження бюджету; - окреслення загальних рис впровадження економічної політики; - оголошення надзвичайного положення і війни; - обрання прем'єр-міністра; <p>затвердження запропонованого ним складу уряду, здійснення парламентського контролю за його діяльністю</p>	<p>Палата Федералії</p> <p><i>Функції:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - глумачення Конституції і прийняття рішень у порядку конституційного контролю (за допомогою Ради конституційних розслідувань); - прийняття рішень з проблем, що стосуються прав націй, національностей і народів на самовизначення; - забезпечення рівності і єдності народів Ефіопії; - вирішення суперечок між штатами тощо 	<p><i>Функції:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - представляти функції; - відкриває спільні засідання палат на початку їх щорічних сесій; - офіційно обнародує закони і міжнародні угоди, закріплені ПНП; - за рекомендацією прем'єр-міністра призначає послів і інших дипломатичних представників, призначає державні нагороди і найвищі військові звання; - здійснює помилування 	<p><i>Функції:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - належать майже всі повноваження по здійсненню внутрішньої і зовнішньої політики країни; - обирає і пропонує для затвердження ПНП кандидатів на пости Спеціальних уповноважених, Президента і віце-президента Федерального Верховного Суду і Генерал-Аудитора, призначає інших вищих посадових осіб Федерального Уряду

Танзанія	Законодавча влада – Парламент		Голова держави	Виконавча влада – Уряд
Форма правління	Національна асамблея		Президент	
Суперпрезидентська республіка	Прийняття законів для Федерації в цілому і для материкової частини окремо	Призначає із членів парламенту Кабінет Міністрів на чолі із прем'єр-міністром		
Марокко	Законодавча влада – Парламент		Голова держави	Виконавча влада – Уряд
Форма правління	Палата представників	Палата радників	Духовний і світський лідер держави – Король	Виконавча влада – Уряд
Конституційна монархія (практичне втілення – дуалістична монархія)	– приймає закони тільки із перерахованого в Конституції кола питань, – приймає закони-рамки, які стосуються основних областей економічного, соціального і культурного життя держави; – здійснює політичний контроль за діяльністю уряду, можливість поставити питання про відповідальність уряду	– символ єдності нації; – верховний головнокомандуючий; – призначає прем'єр-міністра; – формує склад уряду; – оголошує надзвичайне становище; – призначає суддів; – право вето і розпуску парламенту	– володіє законодавчою ініціативою; – здійснення регламентарної влади; – може поставити питання відповідальності уряду	

**Зведена таблиця політичних систем
та режимів деяких африканських країн** **Схема 45**

№	Країна (розташування на континенті)	Форма державного устрою	Форма правління	Політичний режим
1	Алжир (Північна Африка)	Унітарна держава, 48 адм. одиниць (вілай)	В листопаді 1996 року в ході національного референдуму до діючої Конституції було внесено зміни: розширювалися права глави держави; створена друга палата законодавчого органу – Рада нації; заборонено формування політичних партій на релігійній, мовній, расовій, статевій, корпоративній або регіональній основі. В результаті встановилася суперпрезидентська республіка як форма правління	Алжир знаходиться в процесі трансформації від однопартийного режиму соціалістичної орієнтації до багатопартійної демократії, що поєднує цінності ісламу і західного конституціоналізму
2	Єгипет (Північно-Східна Африка і Синайський півострів в Азії)	Унітарна держава, адм.-територ. устрій – 27 губернаторств, що поділяються на округа, а потім на райони	За формою правління Єгипет – президентська республіка з деякими елементами парламентаризму	Політичний режим – напівдемократичний, існує зв'язок авторитарних тенденцій з ліберальними початками. Проголошена і в певній мірі реалізується свобода преси, партій, політичної діяльності

3	Смен (Південь Південно-Західна територія Аравійського пів-ва)	Унітарна держава, адм.-територ. поділ – 17 провінцій, що поділяються на каді, а далі на нахії	За формою правління Смен – змішана (парламентсько-президентська) респуб-ліка. В 1993 році вперше на Аравійському пів-ві відбулися вибори за багатопар-тійною системою (закріплено конституцією)	Політичний режим – авторитарний з елементами демократії
4	Конго (Центральна Африка)	Унітарна держава	За формою правління Конго – це супер-президентська республіка. З травня 1997 року відновлено правління Альянсу демократичних сил визволення – проголошено черговий перехідний період в два роки, в межах якого вся повнота законодавчої та виконавчої влади належить президенту – голові держави і уряду. Він є головно-командуючим збройними силами	Політичний режим – авторитарний. З приходом до влади АДСВ діяльність політичних партій придушено
5	Лівія (Північна Африка)	Унітарна держава, адмін. поділ – 380 комун	В березні 1977 року була офіційно скасована попередня державна структура, існуючий уряд і політичні партії, а також парламент в його класичній формі. Первинні народні збори, що об'єднують все доросле населення відповідної комуні, наділені правом законодавчої ініціативи, рішення питань господарчого і культурного життя на місцях, а також правом внесення рекомендацій з питань внутрішньої і зовнішньої політики країн в цілому	Досить своєрідний. Конституції немає. Основний закон суспільства – Коран. Офіційна ідеологічна доктрина – “Третя світова теорія” М.Кадаффі, основні положення якої викладені ним в “Зеленій книзі”. Відповідно до неї традиційні форми сучасної демократії були відкинуті як “фальшиві”, і було встановлено систему прямого народо-владдя – “джамахірія” (“державна Мас”), що розуміється як участь усього населення країни в рішенні питань державного життя

6	Марокко (Північно-Західна Африка)	Унітарна держава, адм.-територ. поділ – 37 провінцій і 2 префектури міст Рабат і Касабланка	За формою правління Марокко – Конституційна монархія. На практиці Король зберігає реальні владні повноваження, що дозволяє говорити про існування в країні дуалістичної монархії	Марокко є політично однією з найбільш модернізованих і “ліберальних” арабських монархій
7	Нігерія (Західна Африка)	Федерация, до складу входять 30 штатів і фед. столиця територ. Абуджа. З 1960 року країна постійно перебуває в каскаді державних переворотів	В 1993 році військовий уряд оголосив про програму поетапного переходу до громадянської форми правління до жовтня 1998 року. В межах цієї програми військова адміністрація в 1994 році провела Національну конституційну конференцію з метою виробки нового основного закону. В результаті скасовано заборону на політичну діяльність, отримав розвиток процес створення багатопартійної системи, відбулися вибори до місцевих органів влади, а також вибори губернаторів і членів законодавчих асамблей. В травні 1999 року обрано перший за 15 років громадянський президент країни	Відбуваються процеси демократизації політичного режиму, які поки що не завершені

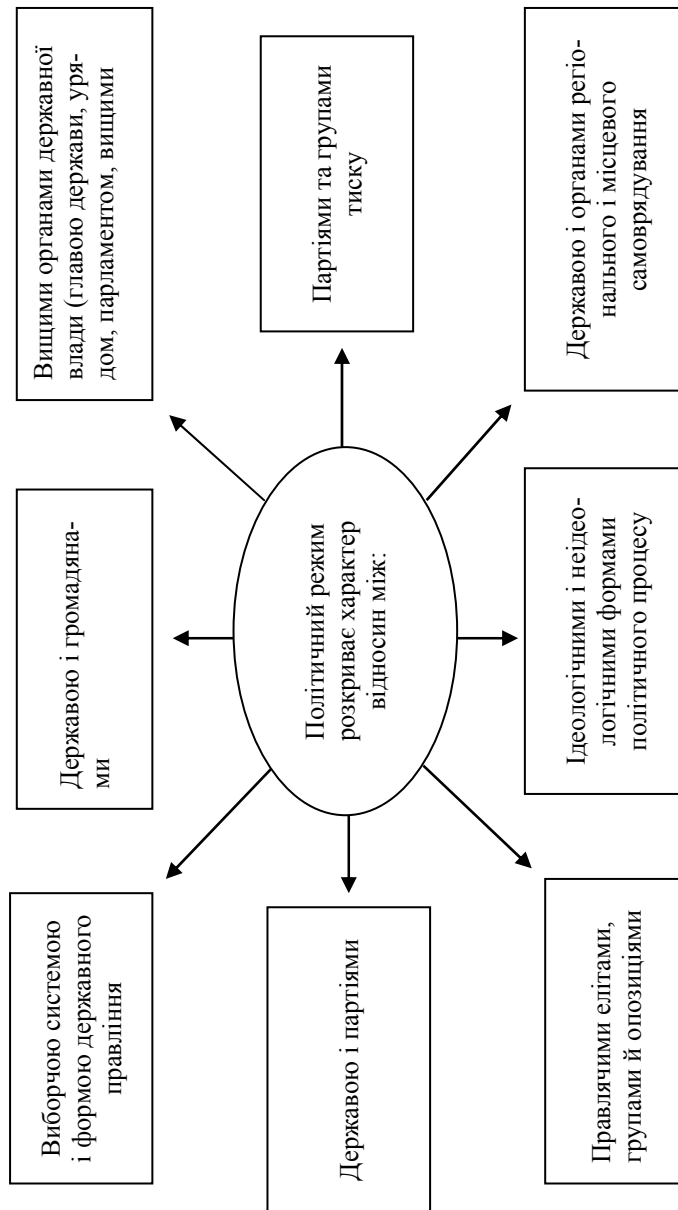
8	Сенегал (Західна Африка)	Унітарна держава, адм.-територ. поділ – 10 областей	Форма правління – президентська республіка	Політичний режим – ліберальний. В Сенегалі існує багатопартійна система, діють 19 легальних політичних партій, але правлячою з 1960 р. є Соціалістична партія Сенегалу
9	Судан (Північно-Східна Африка)	Згідно з Конституцією 1998 р. багатонаціональна, поліконфесійна федеративна республіка	Змішана республіка. Одночасно закріплено приналежність верхньої влади в державі Аллаху, а суверенітету – народу, що виступає виразником божественної волі	Конституція закріпила всі основні демократичні принципи і свободи, в тому числі вона легалізувала діяльність політичних і громадських об'єднань
10	Туніс (Північна Африка)	Унітарна держава, адм.-територ. поділ – 23 провінції	Форма правління – президентська республіка	Політичний режим – помірно авторитарний. З 1983 р. дозволяється діяльність двох опозиційних партій; а в 1988 р. легалізовано діяльність ще декількох політичних партій. В 1990 р. влада продовжує проводити політику “дозованої демократії”, використовуючи світські опозиційні партії як протиполюс ісламському фундаменталізму
11	Ефіопія (Східна Африка)	За Конституцією 1994 р. Ефіопія стала федеральною державою. Створено 9 штатів, ряд з них мають сукупну назву народностей, що проживають на визначеній території	За формою правління – парламентська республіка	Політичний режим – перехідний, з 1991 року передбачалися спроби запровадити принципи демократії, незважаючи на відсутність відповідних традицій і об'єктивних соціально-економічних умов

12	Південно-Африканська Республіка (Південна Африка)	Унітарна держава з елементами федералізму (9 провінцій з широкими повноваженнями, в тому числі законодавчою автономією)	Встановлена форма правління, що не має аналогів у світі. Її можна охарактеризувати як "напівпарламентську республіку".	В кінці 80-х років уряд ПАР пішов на мирний демонтаж режиму апартеїду; зараз перехідна форма до демократизації суспільства
----	---	---	--	--

Правовые системы стран мира. Энциклопедический справочник / Отв. ред. д.ю.н., проф. А.Я. Сухарев. – М.: Издательство "НОРМА", 2000. – 840 с.

Алжир (с. 28); Египет (с. 199); Ємен (с. 287); Конго (с. 335-336); Лівія (с. 383-384); Марокко (с. 414); Нігерія (с. 456); Сенегал (с. 567); Судан (с. 616-617); Туніс (с. 643-646); Ефіопія (с. 789-790); Південно-африканська Республіка (с. 806).

Схема 47

Політичні режими Схеми 48

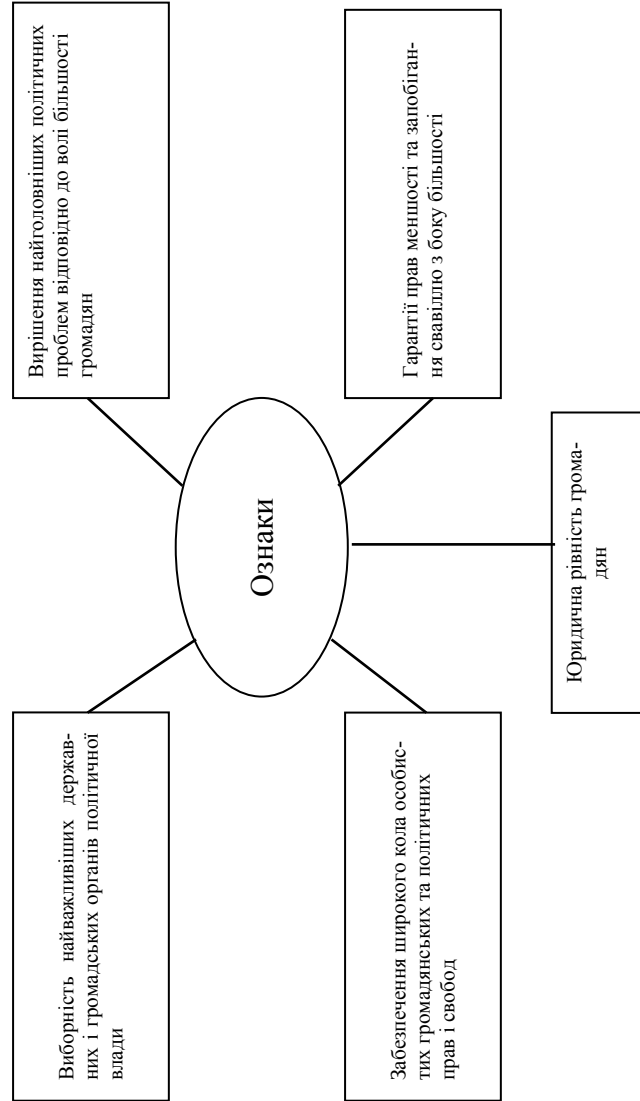
ОСНОВНІ ФОРМИ ПРАВЛІННЯ	
Форма правління	Суть “в двох словах”
Автократія	Самовлада (autos – сам), необмежена влада однієї особи (монарха, президента)
Аристократія	Влада знаті, привілейованої меншості, кращих
Плутократія	Влада багатих (plutos – багатство), панування “грошових мішків”
Тимократія	Влада привілейованої верхівки, заможних людей (time – ціна)
Теократія	Влада церкви (teos – Бог) і духовенства
Геронтократія	Влада старійшин (gerontis – представник старшого покоління)
Демократія	Народовладдя, влада всього народу, широких верств суспільства
Охлократія	Влада натовпу (ochlos – натовп), людей з площі, здатних до непродуманих дій
Монархія	Влада одного правителя – монарха
Олігархія	Влада небагатьох, невеликої групи людей (багатіїв, політиків, військових)
Поліархія	Влада багатьох (poly – багато): 1) влада в руках трьох або більше осіб; 2) форма демократії, за якої на дії уряду помітно впливають різні громадські організації
Анархія	Відсутність влади, безвладдя, яке викликає дезорганізованість в суспільстві
Диктатура	Необмежена влада однієї особи, групи осіб, політичної партії
Бюрократія	Надмірна влада чиновників в суспільстві, які турбуються, насамперед, про себе
Меритократія	Влада, що базується на заслугах

Схема 49

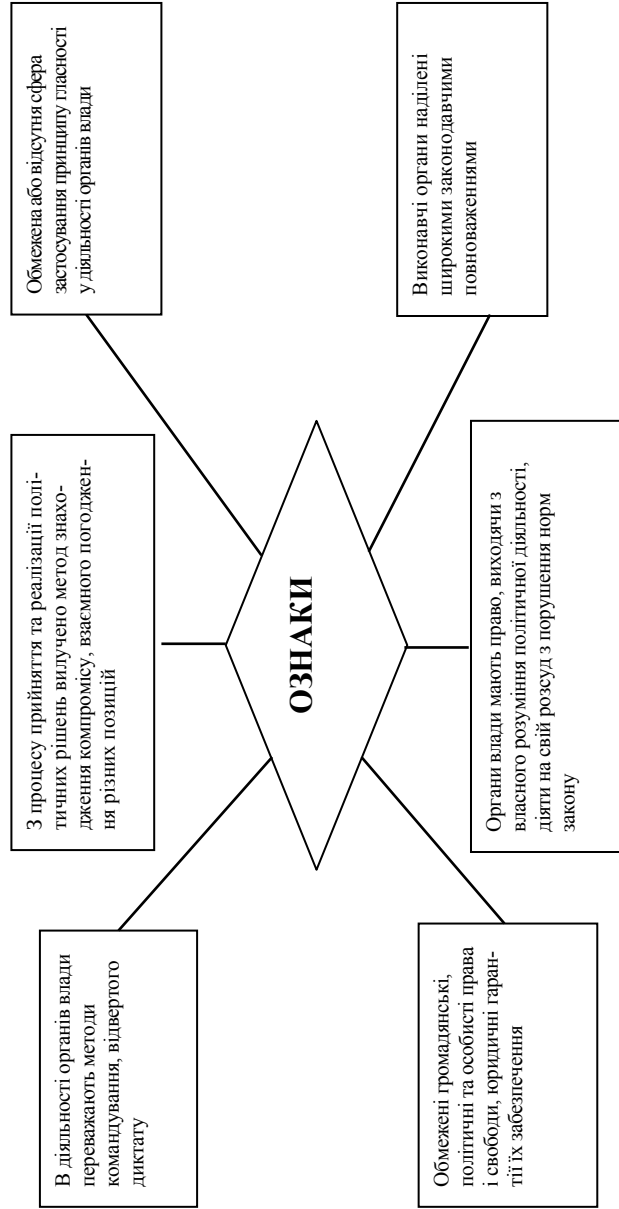

Демократичний політичний режим

Схема 50

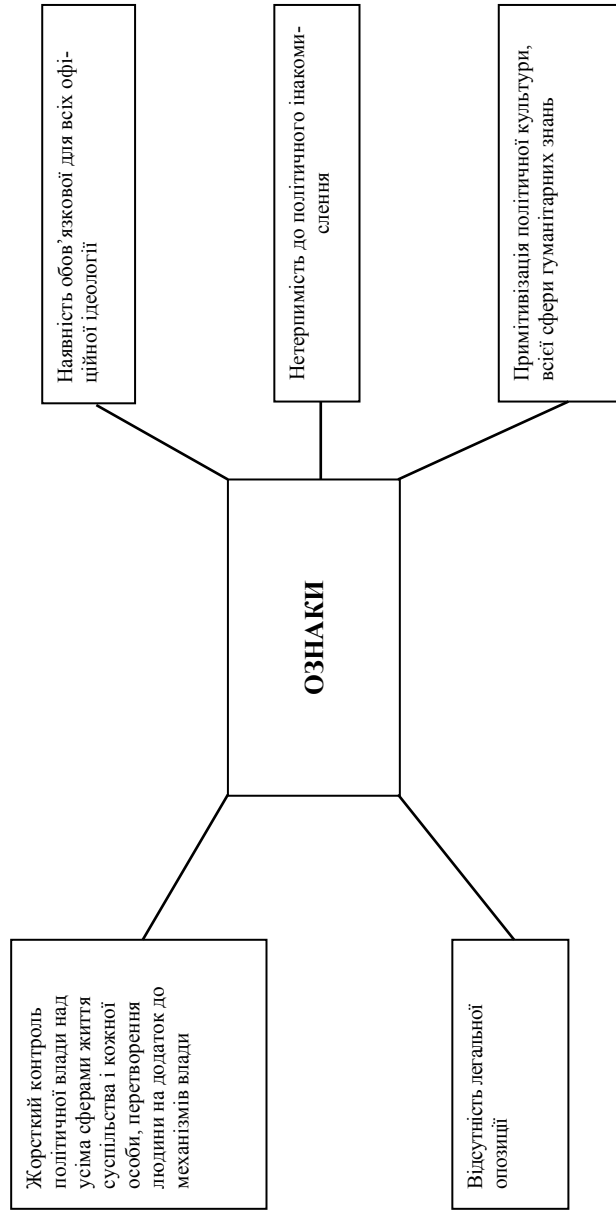

Авторитарний політичний режим **Схема 51**

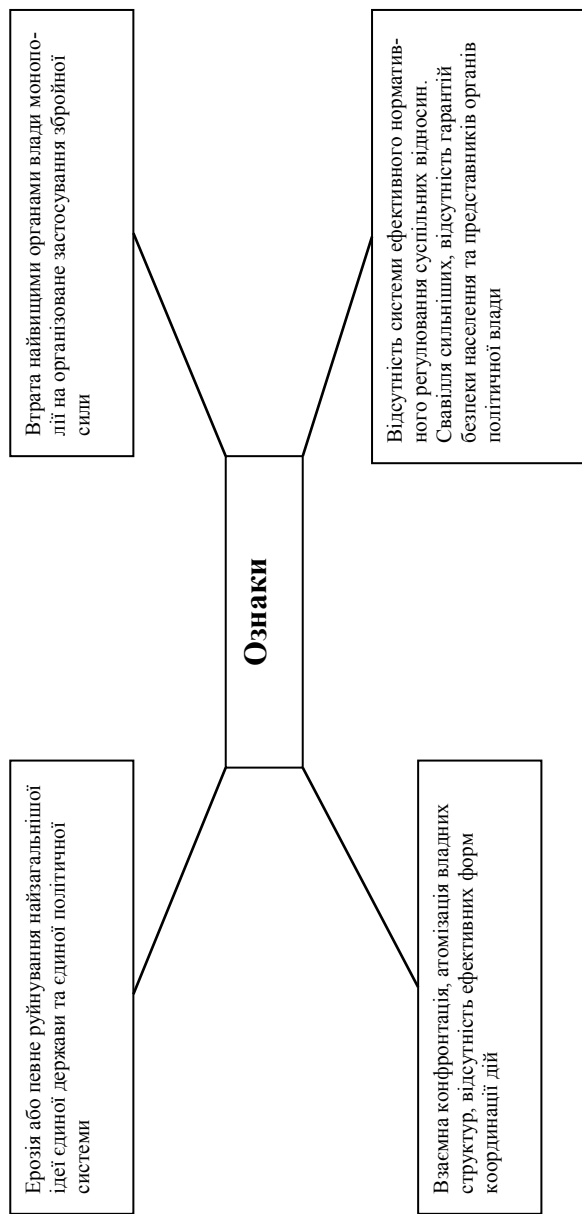

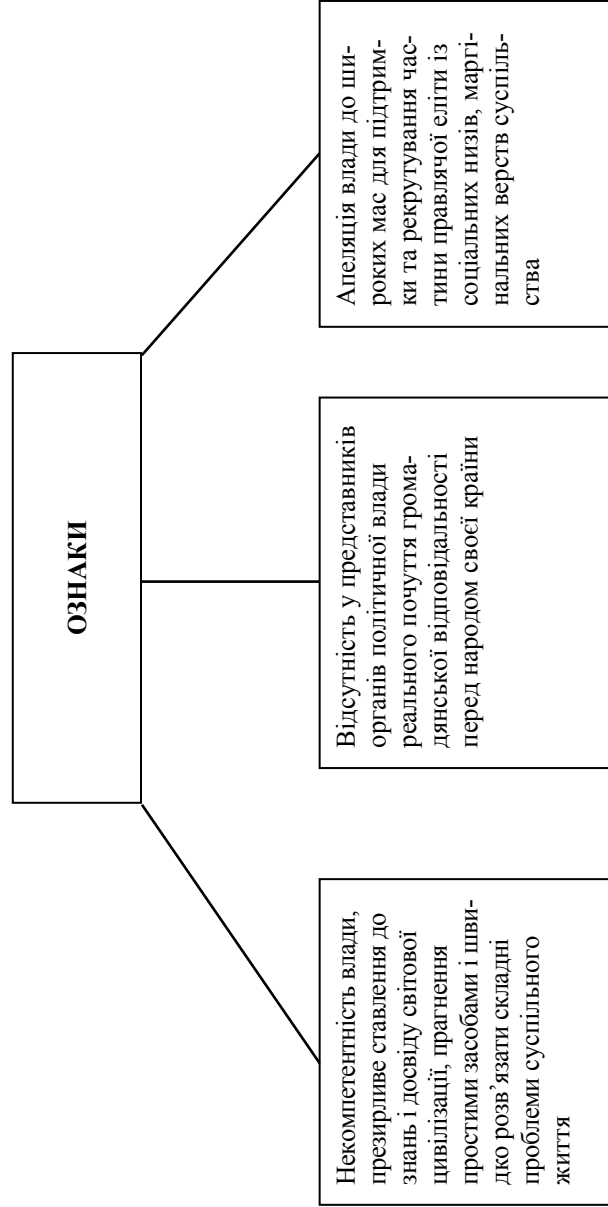
Тоталітарний політичний ре-

Схема 52

Анархічний політичний режим **Схема 53**

**Риси політичного режиму
сучасної України***

Схема 55

Елементи демократичного режиму	Елементи авторитарного режиму	Елементи автократичного режиму
1) виборність представницьких органів влади та органів місцевого самоврядування; 2) юридична рівність громадян; 3) гарантії прав меншості та запобігання свавілля більшості	1) широкі законодавчі повноваження виконавчих органів держави (президента і уряду); 2) звуження принципу гласності у діяльності органів політичної влади та реальної відповідальності їх керівників за зміст і наслідки своєї роботи	1) обмеженість кола осіб, що здійснюють реальну політичну владу; 2) відокремлення абсолютної більшості народу від процесу здійснення влади
Елементи тоталітарного режиму	Елементи анархічного режиму	Елементи охлократичного режиму
1) впевненість значної частини політиків і адміністративних кадрів у власній непогрішимості; 2) нетерпимість до політичного інакомислення; 3) антиінтелектуалізм у сфері гуманітарних знань; 4) догматизм; 5) примітивізація політичної культури	1) відсутність системи ефективного нормативного регулювання суспільних відносин, свавілля сильнішого, відсутність гарантій безпеки населення та представників влади; 2) конфронтація владних структур, відсутність ефективних форм координації їхніх дій; 3) втрата (у деяких випадках) вищими органами політичної влади монополії на організоване застосування насилля	1) владним структурам притаманні некомпетентність, презирливе ставлення до знань, до досвіду світової цивілізації; 2) відсутність у представників органів влади реального почуття відповідальності перед народом; 3) поповнення й оновлення рядів правлячої еліти з середовища соціальних низів і маргінальних верств суспільства

* Для підготовки таблиці використано статтю В.Якушика. Політична система та політичний режим // Політична думка. – 1996. – № 1.

Схема 56

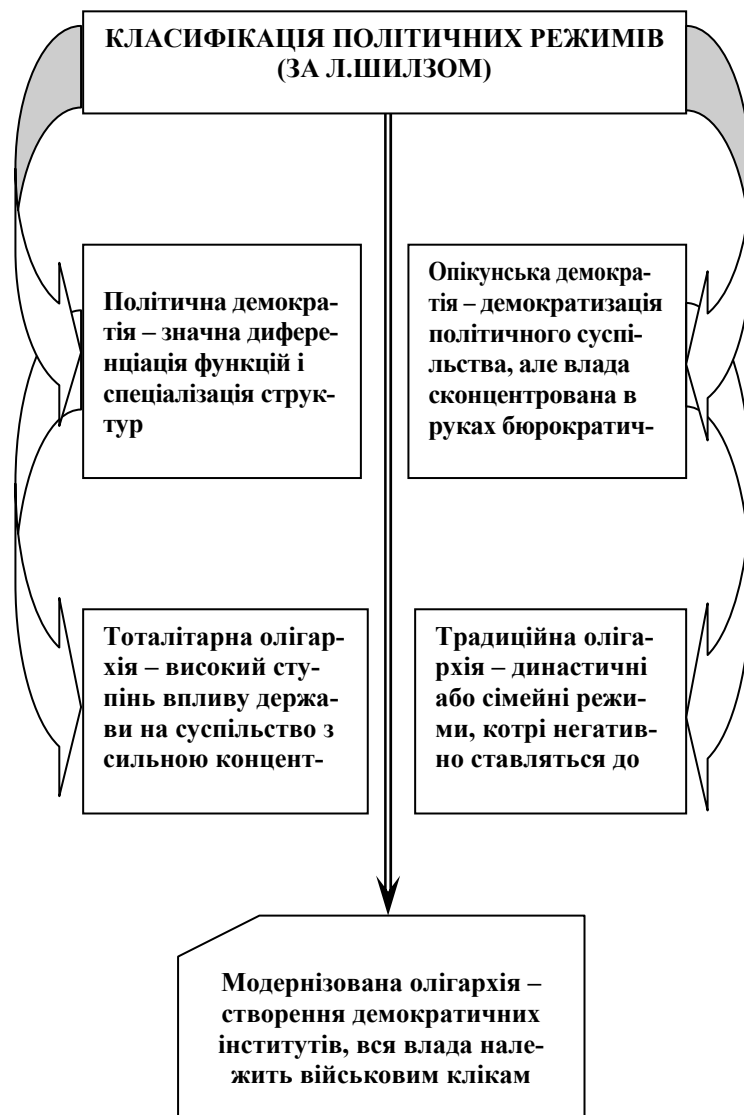

Схема 57

Основні форми афро-азіатських політичних режимів

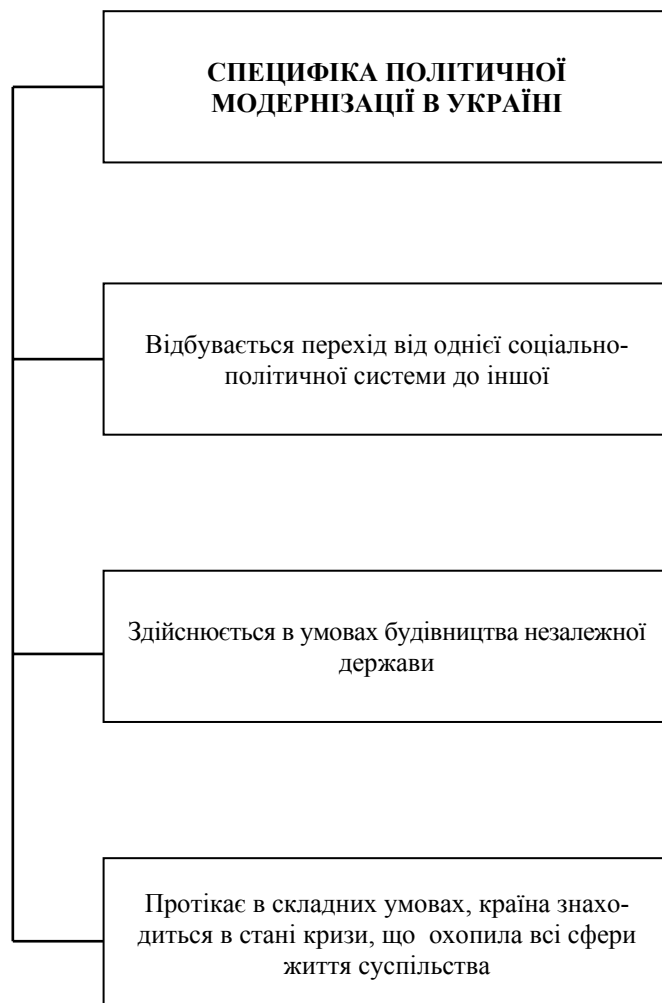

Основні риси політичної системи України

Схема 58

Специфіка політичної модернізації в Україні **Схема 59**

Суперечності процесу політичної модернізації

Схема

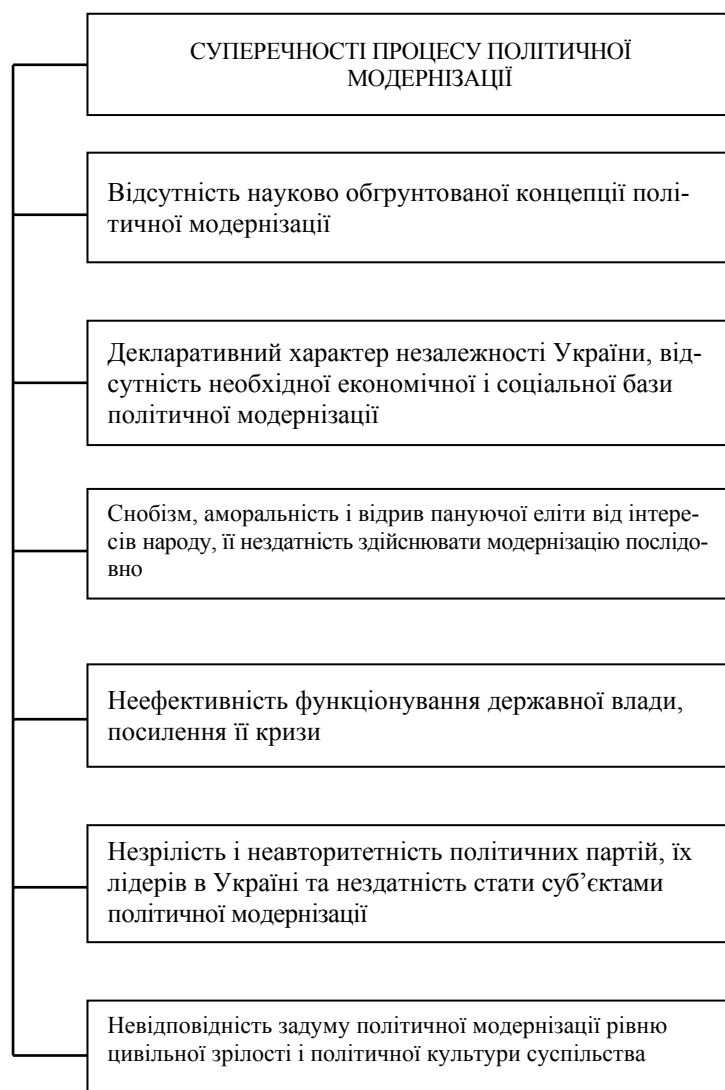

Схема 61
**Основні напрямки становлення
та розвитку політичної системи України**

Схема 62

**Протиріччя становлення
демократії в Україні**

